

(*Felkiáltások a középben: Halljuk! halljuk nyilvánosan!*), melyekben az ő állásfoglalása minket és azt a veszedelmet legközelebb érinti. Mert, engedelmet kérek, nem rémlátás ez a veszedelem, és midőn a velünk a pragmatika szankció által összekapcsolt másik államban támogatást találnak az ilyen tendenciák, akkor azok ilyen legkiválóbb képviselőinek a legkényesebb politikai hivatalos állásokban való alkalmazása tagadhatatlanul veszélyes. (*Élénk helyeslés a középben.*)

Czernin röpiratából vett idézetekkel bizonyítja, hogy a monarchia bukaresti követe tagadja az „alkotmányos jogfolytonosságot”, Magyarországról szólva 40 százalékos magyarságról beszél a szerinte 60 százalékos nem magyar többség ellenében, s ezzel túllícitálja a legvérmesebb magyarellenes külföldi publicistákat (Seton-Watson is „megelégszik” a 46:54 aránnyal), rágalmazza a magyarországi nemzeti-ségi politikát, kijelentve, hogy az alapjaiban helytelen és retrográd. Ennek a diplomatának a legkényesebb posztok egyikére, a bukaresti követség élére való kinvezéséért a Tisza-féle kormányzati politika is nagymértékben felelős, mert Tisza mindent feláldozott „Bécs és a korona kiszolgálása érdekében, és erre az eredményre jutott.”

...Nahát itt van ennek a politikának az eredménye. (*Igaz! Úgy van! a középben.*) Én nem sértem meg a t. miniszterelnök urat ezzel, hogy nem tételezem fel róla, hogy neki a bukaresti követségnek oly módon való betöltése épp olyan kellemetlen mint nekem, sőt egyéni állásánál fogva ez neki még kellemetlenebb lehet. De nem tudta megakadályozni.

Ez tehát annak a politikának az eredménye, ez a gyümölcse, ez a sikere.

Rakovszky István: Ez úgy van!

Apponyi Albert gr.: Ez a sikere annak a politikának, amely végiggázolt érzelmeken, végiggázolt törvényeken...

Rakovszky István: A tisztességen!

Apponyi Albert gr.: ... végiggázolt az alkotmányon, végiggázolta a szabadsági biztosítékokat (*Úgy van! a középben.*), csak hogy a királlyal való egyetértés címén biztosítsa súlyunkat; és azért az eredmény az, hogy a nemzeti érdekeinket leginkább veszélyeztető pontra nemzeti érdekeinknek egy pronoszírozott ellenségét nevezik ki!

Ennek a politikának én bizalmat nem szavazok. (*Hosszas, élénk éljenzés és helyeslés a középben.*)²

2

1913 dec. 11

Gr. Tisza István válasza gr. Apponyi Albertnek a személyével foglalkozó külpolitikai tárgyú és a magyarországi román vezetőkkel folyó tárgyalásokat érintő felszólalására a magyar delegáció külügyi albizottsága jelentésének tárgyalásakor

Közösügyi Biz. Naplója, 1913, 139—143. l.

T. országos bizottság! (*Halljuk! Halljuk!*) Igyekezni fogok lehető rövidre szabni felszólalásomat, de azt gondolom, mégis kötelességet mulasztanék, ha gróf Apponyi Albert t. bizottsági tag úr mai felszólalásának egynéhány kimagasló fontosságú részeivel azonnal nem foglalkoznék...

Bevezetőben *Tisza* politikájának *Apponyi* által kifogásolt külpolitikai vonatkozásaival foglalkozik. Annak a véleményének ad kifejezést, hogy a magyar kormányzat állásfoglalása az albán és általában a délkelet-európai ügyekben nem befolyásolja — a monarchia vonatkozásában sem zavarja meg — a hagyományos magyar—olasz jóviszonyt, a hármasszövetség érdekeit. Nem tekinti magát illetékesnek, hogy a bolgár—román kérdésben olyan értelemben nyilatkozzék, mint azt *Apponyi* tette, de maga is elismeri, hogy a román kérdésben (értsd: Románia érdekeivel kapcsolatban) mindvégig jóindulatú álláspontot foglalt el, nem rajta fordult, hogy egyes események más fordulatot vettek; mindezt azonban a magyar kormány úgy juttatta kifejezésre, hogy semmiféle közvetlen kapcsolata sem volt az érdekeltekkel, s anélkül, hogy ez ügyben a befolyását érvényesítette volna.

² A magyar delegáció ülésrendje szerint a középben az ellenzéki delegációs tagok helyezkedtek el, míg a képviselőházban a közép a nemzetiségi képviselők szektora volt.

...Ezután áttérek lehető röviden — nagyon röviden, éppen azért, mert semmiféle kapcsolatot nem engedek meg ezen kérdés és a külügyi helyzet közt — a t. bizottsági tag úrnak egyes román nacionalista¹ képviselőkkel való megbeszéléseimre vonatkozó fejtegetéseire.

Amint már jeleztem, ünnepélyesen tiltakozom az ellen, hogy a magyar kormánynek vagy személyemnek erre irányuló akciója a külügyi helyzettel bárminemű kapcsolatba hozassék. (*Élénk helyeslés.*) Ami engem illet, hűsz esztendeje², hogy először adtam kifejezést abbeli meggyőződéssemnek, hogy a románoknak meg kell magukat a magyarokkal érteniök, hogy a románoknak az egységes politikai magyar nemzet keretébe hátsó gondolat nélkül bele kell illeszkedniök (*Élénk helyeslés.*), mert ez érdekünk nekünk, de parancsoló létérdeke a románoknak. (*Úgy van! Úgy van!*) Ezt a meggyőződésemet igyekeztem érvényre juttatni, ahol csak alkalom nyílt reá; igen nagy nyomatékkal igyekeztem napirendre hozni az 1910-iki választási küzdelemben, úgy a választásokat megelőzőleg több helyen tartott beszédemben, mint azonnal a választások után a felirati vitában tartott beszédemben. Nem rajtam múlt, hogy ez akkor a megvalósulás stádiumába nem juthatott.

Hadik János gr.: Nincs mit megvalósítani! (*Mozgás.*)

Tisza István gr. miniszterelnök: Megvalósítani való az a cél, hogy a Magyarországon lakó románok fenntartás nélkül, külön nacionalista politikai törekvések nélkül, a magyar állami élet keretébe beilleszkedjenek. (*Élénk helyeslés.*)

Hadik János gr.: Ez az ő kötelességük! (*Mozgás. Halljuk!*)

Rakovszky István: Ez az ő kötelességük! Püspökségeket kapnak ajándékba! Mandátumokat! Főispánságokat! (*Mozgás és zaj. Halljuk!*)

Elnök: Csendet kérek.

Tisza István gr. miniszterelnök: Mondom, amint abba a helyzetbe jutottam, hogy ezzel a kérdéssel felelősség mellett foglalkozhassam, felvettem újból az ezekre vonatkozó eszmeeserék fonalát. Ezeket az eszmeeseréket folytatom egyes olyan férfiakkal, kiknek a Magyarországon lakó románok egy része közt — nagy része közt, de csak egy része közt — tagadhatatlan befolyásuk van, akik irányítólag hathatnak a Magyarországon lakó románok tetemes részének gondolkozási és érzelmi világára, és azt hiszem, ha sikerül velük megértenünk egymást, nagy szolgálatot tehetnek az ügynek, amely nekem mint becsületes magyar embernek szívemen fekszik (*Élénk helyeslés és tetszés.*), de abból sohasem csináltam titkot, a tekintetben sohasem engedtem félreértést felmerülni, hogy ezeket az urakat a Magyarországon lakó összes románok hivatott képviselőjéül el nem ismerem. . .

Erdély Sándor: Úgy van! Ez igaz!

Tisza István gr. miniszterelnök: . . . és még kevésbé ismerhetem el azt a jogosultságot, amit különben nem is próbáltak kifejezni, mintha bárminő külön politikai vagy éppen közjogi, ha nem is helyzettel, de ambíciókkal bíró, a nemzet testében külön testet, külön szervezetet képező résznek a nevében léphessenek fel. Ezek megbeszélések voltak oly férfiakkal, akikkel óhajtom a megértést, mert ha a megértés megvan, annak üdvös eredményei lesznek úgy a románok, mint a magyar nemzeti politika szempontjából. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Hogy a kérdés minő részletek körül forog, erre nézve ne méltóztassanak kívánni, hogy ma nyilatkozzam. Annak idején természetesen be fogok számolni a dologról a nyilvánosság előtt. Méltóztassanak addig ítéletüket felfüggeszteni, akkor nyugodtan fogok minden általam elfoglalt álláspontért helyt állani.

Hadik János gr.: Későn lesz!

Tisza István gr. miniszterelnök: Most csak annyit jelenthetek ki, hogy mindaz, amiről szó van, a magyar nemzeti állam egységén csorbát nem ejthet, és csorbát ejteni nem fog. (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon. Mozgás a középén.*) Ami pedig a dolog időszerűségét illeti, méltóztassanak nekem megengedni, az a szempont, hogy a jelen pillanatban akadnak itt is, ott is olyanok, akik a külpolitika szempontjából sürgetik és kívánják ezt a dolgot, nem lehetne ok a dolog megindítására, ha azt különben indokoltnak nem tartanám, de viszont nem lehet ok arra sem, hogy meg ne tegyek valamit, amit az ország érdekében valónak tartok. (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Mozgás és zaj a középén.*)

Ebben a tekintetben, ami a Romániában felmerülő sajnálatos jelenségeket illeti, természetesen én is sokkal jobban szeretném, ha ezek nem léteznének. Azt azonban kötelességem konsta-

¹ Érted: román nemzeti párti.

² L. Iratok II. köt. 23. C) irat (1893. szept. 21.), 193—196. l.

tálni, hogy a hivatalos Románia minden nyilatkozatában teljesen korrekt magatartást tanúsít, és gondosan kerüli azt, mint hogyha bárminő tekintetben — amint az magától is értendőik, és amire igazán azt mondom, hogy kötelessége is — az ország belügyeibe beavatkozni akarna. *(Zaj a középén. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Ami pedig a kérdés másik oldalát, az Ausztriában felmerülő jelenségeket illeti, először is ne tulajdonítsunk itt egyes lapoknak különös fontosságot. Én azt hiszem, Magyarország mégis felette áll annak, semhogy egyes lapok kijelentéseinek bárminő különösebb fontosságot kellene tulajdonítania. De tagadhatatlan az, és erre azok a citátumok, amelyeket a t. bizottsági tag úr felolvasott, szintén nyújtanak bizonyítékot, hogy Ausztriában még széles körökben vannak olyan felfogások, amelyek minden magyar ember gondolkozásával kiegyenlíthetetlen ellentétben állnak. *(Mozgás és zaj a középén.)*

T. országos bizottság! Ha látom és tudom, aminthogy ezt látnia és tudnia kell mindenkinek, aki struccpolitikát nem akar folytatni, hogy Ausztriában ma még nagyon sokan, akik bele-nyugosznak a dualizmusba, azt bizonyos kényszerhelyzetből kifolyólag teszik, mint pire-t fogadják el, de nagyon sokan azzal a hátsó gondolattal, hogy majd lehetnek egyszer olyan körülmények, amelyek ennek az egész rendnek felforgatására nyújtanak alkalmat, mondom, ha mindezt tudni, nézetem szerint ebből két következtetést kell levonnom.

Az egyik az, hogy igyekezzon elbánni a magyar állam és a magyar nemzet minden ellenségével ott, ahol erre alkalom nyílik *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon. Mozgás a középén.)*, a másik pedig az, hogy igyekezzon cioszlatni olyan félreértéseket, amelyek ellenségünké tesznek olyanokat is, akikkel tulajdonképpen nincs a dolgok mélyében fekvő érdekellentétünk, akiknek ellenkezőleg az volna a hivatásuk, hogy segítségére jöjjenek a magyar nemzetnek a maga pozíciója fenntartására. *(Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon. Nagy zaj a középén. Elnök csenget.)*

Hadik János gr.: Eddig csak a magyar nemzettel tetszett elbánni! *(Felkiáltások a jobb- és a baloldalon: Halljuk a szónokot!)*

Tisza István gr. miniszterelnök: Kérem, párbeszédembe nem bocsátkozom, hanem felveszem előadásom folyamát.

Mentül több ellenséget látok, mentül nagyobbak látom a helyzet bizonytalanságát és veszélyeit, annál parancsolóbb kötelességnek tartom azt, hogy igyekezzem vonzerőt gyakorolni azokra, akiknél ma még centrifugális törekvéseket látok, igyekezzem mentül nagyobb agglomerációs központtá tenni a magyar nemzeti állam szervezetét. *(Mozgás a középén. Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A tisztelt bizottsági tag úr felhozta azt, hogy én, amint ő mondja, mindent feláldoztam egy politikai alapgondolatnak, a magyar nemzet és a király közötti teljes összhang gondolatának. Hát a t. bizottsági tag úrnak annyiban igaza van, hogy az én szellemi és érzelmi világomnak ez az egyik sarkalatos eszméje. Áldozatot nem hozok e gondolatnak, mert az ember nem hoz áldozatot akkor, ha olyan valaminek előmozdítására törekszik, ami politikai ideáljai, politikai céljai közé tartozik *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*, és különösen nem hoztam áldozatul a parlamenti rendet. Ellenkezőleg hitem és meggyőződéseim szerint igyekeztem s nem egészen sikertelenül megalapozni a parlamenti rendet... *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon. Zajos derűtség a középén. Elnök csenget.)*

Hadik János gr.: Azt is csak egy kis időre!

Tisza István gr. miniszterelnök: ...megalapozni nemcsak a király és nemzet közötti egyetértés szempontjából, mert ehhez a gondolathoz a kérdésnek nincs közvetlen köze, de megalapozni a magyar nemzet önrendelkezési jogát. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a középén.)*

Hadik János gr.: Elkártyáznai!

Tisza István gr. miniszterelnök: És ha a t. bizottsági tag úr azt kérdezi, hogy mindazon erőfeszítések, amelyeket a nemzet és király közötti egyetértés ügyének szenteltem, miért nem tudtak nagyobb súlyt biztosítani az én szavamnak ott, ahol azt a magyar nemzet érdekében kell felemelnem, méltóztassanak nekem megengedni azt a kérdést, hogy a magyar kormány mint a magyar nemzet képviselőjének mennyiben van vagy nincs súlya, mégsem lehet csak egyetlenegy kinevezés³ szemüvegén keresztül nézni. S másodsor, ne méltóztassanak felejtetni egyet. *(Nagy zaj a középén. Az elnök csenget.)* Azok a körülmények, amelyek az én első vállalkozásom⁴ bukását követték, az a rezsim, amely akkor beállott *(Felkiáltások a középén: Óh persze!)*,

³ Értsd: Czernin bukaresti nagyköveti kinevezése.

⁴ Értsd: az első Tisza-kormány (1903—1905).

olyan mérhetetlen kárt tett az országnak (*Hosszan tartó nagy zaj a középben. Igaz! Úgy van! a bal- és a jobboldalon. Elnök csenget.*), hogy sok esztendő megfeszített becsületes munkájának (*Folyton tartó nagy zaj a középben. Élénk helyeslés és taps a jobb- és baloldaltól. Elnök csenget.*)...

Tisza István gr. miniszterelnök: Ismétlem tehát, hosszú évek becsületes, megfeszített munkájára lesz szükség, hogy visszavigyük Magyarországot súlyát oda, ahol tíz esztendővel ezelőtt volt. (*Élénk helyeslés és éljenzés. Nagy zaj és közbekiáltások a középben.*)

3

1913 dec. 12

Vázsonyi Vilmos polgári demokrata politikus felszólalása a közös külpolitikát ért kudarcokról, valamint gr. Tisza István miniszterelnök társországi és román nemzetiségi politikája ellen, a magyar delegáció külügyi albizottsága jelentésének tárgyalásakor

Közösügyi Biz. Naplója, 1913, 159—164. l.

A polgári demokraták korabeli országgyűlési képviselője csatlakozik Apponyinak a Tisza-kormány külpolitikai gesztióit elítélő véleményéhez. Kudarcnak mondja a magyar kormány „bábáskodását” a Romániát illető ügyekben, majd meddő igyekezetét a Romániával való viszonyunkat amúgy is megrontó bukaresti béke revíziója körül. Szerinte a jó külpolitika feltétele a belső konszolidáció. „A demokráciának és az alkotmányosságnak szolidaritása s a demokratikus külpolitika egyúttal alapja a békének”, és béke addig nem is lesz Európában, míg a népek testvérisége alapján álló politikusok külpolitikája nem érvényesülhet. — Ellenzí a további előrehaladást a román kapcsolatok terén mind a monarchia és Románia vonatkozásában, mind a magyar kormány és a román nemzetiségi vezetők közötti tárgyalások terén.

... A magam részéről kell, hogy megállapítsam, hogy a hármasszövetség nem volt tökéletesen befejezett valami, és nem az az ideál, amely előtt imádkozni kell. Nem pedig azért, mert nagy megpróbáltatásoktól és nagy gazdasági válságoktól minket megkímélni nem tudott.

A hármasszövetség nem akadályozta meg, sőt talán előmozdította azt, hogy mi a fegyverkezés óriási pénzügyi és gazdasági hátrányait vagyunk kénytelenek elszenvedni, és a gazdasági depresszió ennek következtében sehol sem volt nagyobb, mint éppen Ausztria és Magyarország területén, a monarchián belül pedig sehol nem nagyobb, mint éppen a tőkeszegény Magyarország területén. És mi a német szövetségesnek gazdasági segítségét ezekben a napokban a legkevésbé sem tapasztaltuk. Németország, amely túlprodukción van, a múltban tehetett nekünk gazdasági szolgálatokat, de úgy látszik, a jelenben ily gazdasági szolgálatok megtételére legkevésbé sem hajlandó.

Jellemző példaként említi, hogy Budapest főváros mintegy 100 millió koronára vagy márkára vonatkozó kölcsönt akart felvenni a Dresdener Banknál, a kölcsön felvételének pénzügyi előkészítése megtörtént, de végül is a kölcsön megkötése „hivatalos beavatkozásra és hivatalos leintésre elmaradt”.

Én teljesen egyetértek Hegedüs Loránt t. bizottsági tag úrral, aki más helyütt azt mondta, hogy valószínű az, hogy a franciák nem fognak bennünket tőkével támogatni.¹ Mi a németek nagy támogatását már annyira érezzük, hogy ők a Balkán-krízis következtében származott, ellenünk támadt gyűlöletet és ellenszenvet igen okosan és értékesen úgy hasznosítják, hogy ők szándékoznak mindenütt a Balkánon a mi gazdasági összeköttetéseink helyébe lépni, mert mint hű szövetségesek hivatva érzik magukat, hogy minket helyettesítsenek is ezen gazdasági összeköttetésben. (*Derültség a középben.*) Ha látjuk, hogy a német túlprodukción már oda vezet, hogy nemcsak a Balkánról szorít ki bennünket, hanem egyes iparágakat már idehaza Magyarországon is éppen a túlprodukción következtében tönkre ver, amint azt hiszem, méltóztatnak nagyon jól ismerni, ilyen körülmények között való és igaz, hogy másra, mint önmagunkra nem támaszkodhatunk, és hiába fohászkodunk a francia tőkéhez, hiába kritizáljuk és szidalmazzuk a német tőkét, amely a német túlprodukción miatt nem állhat rendelkezésünkre, csak az az út helyes, amelyet egy másik szövetségesünk, Olaszország mutatott meg nekünk, amely tényleg

¹ Lényegében ez a kiindulópontja a Károlyi Mihály és Tisza között a külügyi vita kezdetén (dec. 1.) lezajlott polémianak is.